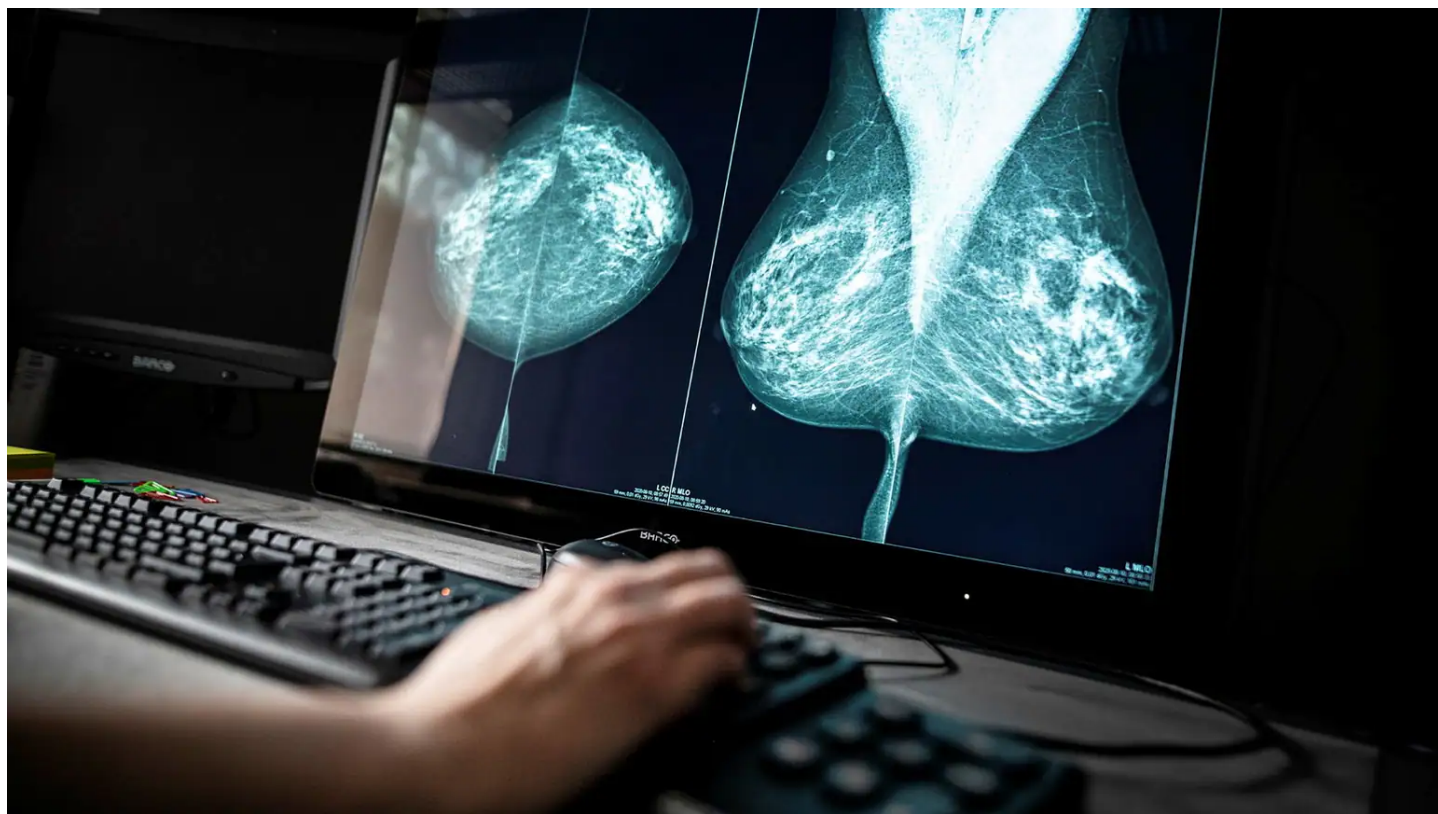

DN DEBATT

DN Debatt. ”Inför screening mot fler sorters cancer – och snabbt”

UPPDATERAD I GÅR 18:12 PUBLICERAD I GÅR 18:00

Nationella screeningprogram kan vara effektiva, visar Sveriges arbete med mammografi. Men vad gäller andra cancerformer har vi som land inget att skryta med, skriver artikelförfattarna. Foto: Jenny Ingemarsson

DN DEBATT 1/2.

Under 2021 passerade cancer för första gången hjärt-kärlsjukdomar som den vanligaste dödsorsaken i en region. Detta trots en fantastisk utveckling med nya diagnosmetoder och behandlingar. Prevention är första prioritet, men vi måste också bli bättre på att upptäcka sjukdomen så tidigt som möjligt, skriver sex företrädare för cancerområdet.

Det senaste decenniet har vi sett en fantastisk utveckling inom cancerområdet. Avancerade diagnosmetoder kan i dag identifiera det särskilda genuttrycket för en tumör, immunterapi och målinriktade behandlingar kan helt bota eller förlänga överlevnaden hos patienter, och mer exakt kirurgi och strålningsmetoder har införts.

Takten inom forskning och utveckling tilltar. Det är inte långt borta att breddinföra helgenomsekvensering som underlag för

precisionsmedicinsk behandling, något som redan i dag erbjuds alla barn som drabbas av cancer. Forskningen är även intensiv kring cell- och genterapier och förhoppningar finns kring framtida behandlingsvacciner med mRNA-teknik.

Utvecklingen är givetvis glädjande, samtidigt som vi måste inse att cancer under överskådlig tid kommer att utgöra ett av de största hoten mot liv och hälsa. Redan i dag känner nog alla i Sverige någon som drabbats av cancer, och antalet konstaterade fall ökar för varje år. Det beror delvis på att vi har en åldrande befolkning men också på våra levnadsvanor. Under 2021 passerade cancer för första gången hjärt-kärlsjukdomar som den vanligaste dödsorsaken i en region, i Stockholm. På längre sikt kommer detta sannolikt att gälla för hela landet.

Det beror delvis på att vi har en åldrande befolkning men också på våra levnadsvanor.

I dag genomförs i Stockholm en europeisk expertkonferens om cancer arrangerad av Sverige som EU:s ordförandeland. Mötet ska diskutera genomförandet av EU:s cancerplan och särskilt prevention och tidig upptäckt. Detta är välvalda fokusområden. Forskning och utveckling inom akademi och företag levererar kontinuerligt allt bättre sätt att behandla cancer.

Nu är det dags för hela samhället att satsa på metoder som kan minska riskerna att drabbas, och metoder att hitta och diagnostisera patienter så tidigt som möjligt. Vi måste också på allvar införa patientsamverkan i Sverige, något som är självklart i de flesta andra EU-länder.

När det gäller prevention finns det ingen tvekan om vad vi kan göra för att minska riskerna. Överväldigande evidens finns kring att riskfaktorer som tobak, alkohol, fysisk inaktivitet, övervikt, solexponering och luftföroreningar är orsaker till en stor andel cancerfall. 30 procent av all cancer hos vuxna kan förebyggas med hälsosamma levnadsvanor, men att förändra levnadsvanor är ofta svårt.

Åtgärder som bidrar till att främja hälsosamma val i matbutiken eller mer rörelse i vardagen lyser i dag med sin frånvaro i Sverige.

De insatser som gjorts under decennier för att exempelvis minska tobaksbruket, samt kontrollerad försäljning av alkohol, har haft god effekt. Men ska vi minska framtida cancerfall behövs fler insatser som underlättar att leva hälsosamt. Åtgärder som bidrar till att främja hälsosamma val i matbutiken eller mer rörelse i vardagen lyser i dag med sin frånvaro i Sverige.

Att upptäcka en cancersjukdom så tidigt som möjligt är oerhört viktigt. Ju tidigare diagnos desto större möjlighet till ett

bra behandlingsresultat, förlängd överlevnad och i bästa fall bot. Men utmaningarna är betydande. En hög andel av alla patienter som får en cancerdiagnos har börjat med ett läkarbesök på en vårdcentral. Tidig upptäckt ställer därför krav på en välutbyggd primärvård med hög kompetens, men primärvården har under decennier varit såväl underbemannad som överbelastad och det utgör tyvärr inga goda förutsättningar.

Foto: Magnus Hallgren

Nationella screeningprogram kan vara en effektiv metod, det visar inte minst Sveriges arbete med mammografi för att upptäcka bröstcancer. Inom ramen för EU:s cancerplan har EU-kommissionen tagit fram nya rekommendationer till medlemsländerna kring screening. Länderna bör senast 2025 ha heltäckande screeningprogram för bröstcancer, livmoderhalscancer och tjock- och ändtarmscancer. EU utvidgar även rekommendationen till lungcancer och prostatacancer, och till viss del magsäckscancer.

Att det ska ta tretton år att införa screening är helt oacceptabelt.

Vad gäller screening har Sverige inget att skryta med. Redan 2014 rekommenderade Socialstyrelsen regionerna att införa screening mot tjock- och ändtarmscancer, men först 2027 beräknas detta vara fullt utbyggt i hela landet. Att det ska ta tretton år att införa screening är helt oacceptabelt. Vad gäller prostatacancer har Socialstyrelsen flera gånger sagt nej till ett nationellt screeningprogram, främst då mätmetoden med PSA-test ansetts leda till för många falskt positiva svar. I dag finns dock bättre metoder, som exempelvis svenska STHLM3. Socialstyrelsen uppmanade regionerna 2018 att påbörja testning inför ett eventuellt nationellt screeningprogram. I nuläget har endast fem regioner påbörjat detta. Risken är uppenbar för att historien för tjock- och ändtarmscancer upprepar sig.

Screening för lungcancer är ännu i sin linda, och det är först på senare år som det kommit fram effektiva behandlingar. Utan dessa hade det inte varit etiskt försvarbart att aktivt försöka identifiera patienter. Ett pilotprojekt har inletts i Region Stockholm där 1 000 storrökande kvinnor ska undersökas.

Sverige har i grunden en välfungerande cancervård. Men den fråga regeringen och regionerna bör ställa sig är: Gör vi verkligen allt vi kan i kampen mot cancer? För oss är svaret i dag tyvärr ett tydligt nej. Sverige skulle dock kunna bli ett föregångsland när det gäller förebyggande, tidig upptäckt och effektiv behandling av cancersjukdomar – på ett regionalt och socioekonomiskt jämlikt sätt. För att det ska kunna ske behövs bland annat följande:

- En ny nationell cancerstrategi inklusive barnonkologi med årliga konkreta handlingsplaner och tydliga tidsatta mål. Den nuvarande strategin är snart femton år gammal.
- Satsning på konkreta cancerpreventiva åtgärder som stimulerar till sundare levnadsvanor.
- Statlig och regional satsning på primärvården för att säkerställa att vårdnivån klarar sitt uppdrag med tillgänglighet, kontinuitet och kompetens.
- Åtagande av alla regioner att säkra följsamhet till standardiserade vårdförlopp och avskaffande av omotiverade väntetider.
- Alla som diagnostiseras med cancer ska erbjudas att delta i klinisk forskning kring framtida behandlingar.

Gör vi verkligen allt vi kan i kampen mot cancer? För oss är svaret i dag tyvärr ett tydligt nej.

- Införande av nationella screeningprogram jämlikt över hela landet genom statliga stimulansmedel. Sverige skulle exempelvis kunna vara bland de första länderna med nationell lungcancerscreening av riskgrupper.
- Utred och åtgärda orsakerna till regional och socioekonomisk ojämlikhet inom cancervården.
- Utred och föreslå hur verklig lagstadgad patientsamverkan kan ske på alla nivåer inom hälso- och sjukvården.
- Statlig och regional finansiering för att permanenta viktig infrastruktur som i dag är projektbaserad, som helgenomsekvensering av barn och vuxna med cancerdiagnos.
- Statlig satsning på implementering av precisionsmedicin och avancerade terapier.

TEXT

Margareta Haag, ordförande, Nätverket mot cancer

Ebba Hallersjö Hult, ledare, Nollvision cancer

Karin Liljelund, vice ordförande, Lungcancerföreningen

Malin Parkler, ordförande, Lif – de forskande läkemedelsföretagen

Jens Schollin, ordförande, Barncancerfonden

Ulrika Årehed Kågström, generalsekreterare, Cancerfonden
